

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

(Төмүр. Эзес 1-ги арында)

Бир эес ол дегелге бөтүгү чедикширинин дугайнда билеп алырм биске көргүзүп турар болза, СССР биле ЧССР-ниң арасында 2000 чылга чедир эдем экономикалык болгаш эртем-техниктик кады ажилдажылган дугайында бистин ат салганыс ур хуусалыг программа даярдагы түчкө көөр арганы биске берип турар. Бистин нити экономикалык кады хөдөлүшкүндө бистин нити улаанышкынын болгаш ийн чурттуу улус ажил-айгында чугула укур-дузалыг каттыккан төлөмдөрдөни ол тодаралдып турар.

Совет Экили биле Чехословакиянын арасында экономикалык харылзаалар дыка улау хемизилге чеккен. СССР шалды Чехословакиянын дагы бистин чегин ээлеп турар, а ЧССР бистин чурттуу саяды-лаштып турар чурттарынын ийги кирип ээлеп турар. Ам чугула ол талашы-биле улам чыгы чүлдөрдүн кылырнын дугайында бооп турар. Мен бистин кады ажилдажылганыстың эң улут ажилыг улау улаанышкынын болгаш — машина туурушкунуна болгаш бугурулуш эске-даа адырларга специализациянын болгаш кооперациянын дугайында чугулап тур мен.

Экономикалык байдалдарын нарындажышынын, кооперациянын улут өскерилешкенин, шынчыл чаржалашкыныкынын бооп турары амы делегейге тодарай перспектива, келер уге ык идеал улут укур-дузалыг бооп турар. Социалисттик экономикалык интеграция, оларнын ийн талалыг болгаш тей талалыг үндөшкөргө кады ажилдажылганы болгаш а м-д у-н м-а чурттарга ЭДЧ-ниң шугу-м-и-не кидиңг перспективаны, ынд-ыг бугурула берип турар. Ынчалза-даа ол дээр-ге хемизил чедик биске-тир. Ону бүдүмчелиг ажилдар дзе, эки ажилдар херек. Бистер каттыккан алгаш, ам-дай хей чүлдөрдүн кылыр, хей хемизилдег сорулгаларын шиптирлээр укурлуг бис.

Чуга, бирги ээлде, эртем-техника, дегелгенин дугурулап турар. Бугу ол дээр-ге — нити-тил бугурулушын интенсив-фикастаарынын чонун чаагай чорунуң деңгелин беддеринин, амдыралдык социализм-тиң бугу окур-хевирин сайзырадырнын дугурулуш бооп турар. Бистер демик күш-биле ам-дай хей чүлдөрдүн кылыр, дыка хей улут хемизилдег сорулгаларын шиптирлээр укурлуг бис. Ол ишкеш социализм чурттарынын камгала-ныр аргазын бижылгаларын дугайында база чуга бооп турары билдирет.

Оон эске чугула сорулга — ЭДЧ чурттарынын кады ажилдажылганынын эңне ташы-чалыг, дээштик механизмин тилери, материалдыг бугурулуш, эртем-техникалык дегелгени болгаш дугурула-кон-структор ажилдарына күш-терин мөөнөзүргө идиңи болдуруп чыдыр экономикалык хевирлерин болгаш аргаларын шиптирлээр ажилдары бооп турар.

Эртем, техника, технология талашы-биле мурунку одуруг-же үнери болгаш экономика-лык улаан-тавырчалыг база ажилдыг механизмин тургуза-рынын ол ийн сорулгазы

боттарынын арасында сырып холбаалыг дээр билдирет. Ону шиптирлээрине акы-дукма-бугу чурттар сонур-галдыг, Ынчалгаш бистин бө-гүгү чугулажылганынын амыдырал катал-катал бад-тык келген. Нитиле хөгжү-дөшкөн боттук чорудулгалары күш-ажылдын социалисттик ху-ваалдык ханылардын, соци-ализм оору-биле чоруп орав улустарнын чыгыс экин бол-гаш сырып каттыкшынын бижылгаларын эрежок чугула негеп турар.

Экономикалык интеграциянын улам бедик чедозине кө-дүлүшкү дээр акы-дукма чурттарынын эске-даа бугу чүлдөргө кады ажилдажыл-ганын чаа шынары-дыр дээр-зинге бижыг бугурулук бис. В. И. Ленин экономиканың болгаш политиканын бот-бот-тарынын арасында хамаарыл-ганын билгеш бот-ботта-рынга салдарлынын дугайын чыгыс эес удаа чугулап чорган. Ол бодалдык чөптүн амыдырал катал-катал бад-тык келген. Нитиле хөгжү-дөшкөн боттук чорудулгалары күш-ажылдын социалисттик ху-ваалдык ханылардын, соци-ализм оору-биле чоруп орав улустарнын чыгыс экин бол-гаш сырып каттыкшынын бижылгаларын эрежок чугула негеп турар.

Делегейниң дыка нарындам амы байдалдарында ол онза-гай чугула.

Херек кырында боттук чүлдө-рин көрбөзүңкөн шыдаас бис. Делегейде байдал нарын база айылдыг болуп артыш-кан. Америк ракеталардыг баштайгы согушкунуң чеп-сектерин барым Европада тургузуры уламчылал турар. Барым-герман реваншизм ба-рын көдүрүп орав; океан ар-тында илден-не күтүшкүн-биле эилеп күрөңдөргөн. Ялта болгаш Потсдам конфе-ренцияларын шиптирлээр, дайын сөөлүндөгү хөг-жүдөниң түңдөлдөргөн чиги-нишкениге таварыштырып тур-рар.

Агрессия империализм бө-лүктөрүнн делегейниң ол-бо-районарында хөдөлүшкөн-дөргөн, оларнын делегей эре-дүрүмүн дорамчылал турар, делегей хей-нишкенин сарал-оңалын тооп көрбөс чо-руун улустар буруу шаап тур-рар.

Совет Экили болгаш Чехословакия эске акы-дукма чурттары-биле кады адыр-лук үскүлөшкөндө чедир бол-лур дүшкүрүг чорукту им-периализмдин улам кедере-ди турарын соксадыр дээр чайгылыш чок туржуп турар болгаш өйү келген чугула ай-тыргаларын шиптирлээрин шыдамыккай чедип ал турар.

Бо талашы-биле бистин ту-ружуву болгаш инициатива-ларын эки билдирет. Же-невага чугулажылганын-га комсомул митиризация-га бодурбас база чеге боо-чепсекти эидере бугу-дөргөн соксадыр дээр кады көмөчөлөргөн алырн Каттыш-кан Штаттарга саялдан бис. Ол дагы айылдын кошкод-дыгы, оон соонда ону узут-каарыга канчаар-даа аажок улут укур-дузалыг болуп ийик.

Дүүн Женевага ол чугула-жылганынын ийги ээлээ эгелээ. Совет Экили, оон мурунда-даа ышкы, аңаа дөң чорукту болгаш бир дөмөй, айыл чок чоруктуң принци-пине шыгың дүшүрүп ак сеткилдиг болгаш чөптүг

шиптирлээршкенин чедип алыр дээр туржур. Бо амы-дырал чугула айтыргы эске тала база ындиг болуру чугула, дээр билдирет.

Совет Экили адырлук болгаш комсом боо-чепсекте мораторийн дор-доран тур-гузурун дугайында боду-мун салын база катал ба-дыттал турар. Ындыг мора-торий амдан-на эгелээш Чер кырынга боо-чепсекти эидере бугу-дөргөн соксадыр, оон ком-сом непердзирин бодурбас ийик. Амгы удеги күштерин колдуунда дөң байдалдын-да адырлук болгаш комсом чепсектеринге мораторий кымга-даа артык чүлдө-рин бербес болгаш дөң чорукту болгаш бир дөмөй айыл чок чоруктуң принципин дору-гу-биле дүшүңкөн болуп ийик.

Боо-чепсекти моон сонгаар эидере бугу-дөргөн хемизил тургузуру бот-боттарыга бу-дуржыкка баран болур, адырлук чепсекти шыгың кы-зырар орукке идиг бээр чүлө баштайгы базым кылдыр би-лип турар бис. Совет Экили биле Каттышкан Штаттар үс-түнде саялдарын күөсөдире, тодарай хуусалын дугу-ру-зунда, чижээлээ, бир-ийи ай-даа болгай-ла, ол үнөң иштинде бугу чугулашкан айтыргалар талашы-биле бот-тарынын тодарай бодалда-рын, оон иштинде согулук комсом боо-чепсекти хораян уде стратегия шал залдаар боо-чепсекти кызырл болу-рун деңгелин дугайында саялдарын чугулажылганын кырынга кирерин чугула кылдыр саял турар бис.

Совет-америк харылзааларын чогумчалыг бодурбасы дээр, бот-боттарыга акы-жыг кады ажилдажылганы болгаш чавырылышынын орукке кирери дээр тур-жуп турар бис. Бо улааныш-кын-биле чорунуңа белени-лген дугайында бодунуң ме-дегелени херек кырынга амер-ик таланы тодарай херек-биле ботандырар үзөң келген ийик.

Делегей байдалынын чугу-ла айтыргаларын талашы-биле бистин чехословак өнүктүрүшкөн-биле бодалдары-нын чыгыс акы болуп турарын селки ханышкын-биле дедегелеккен ийик мен.

Эш Г. ГУСАКТИН чугаазы

Эргим эш Михаил Сергеевич Горбачев! Хундугу совет өнүктөр, эштер!

Хамыктың мурунда Совет Экилиниң Коммунист партия-зынын Топ Комитетинде, СССР-ниң Дээди Советинде Президиумуна болгаш СССР-ниң Министрлер Чөвүлгөсүнн селерин чуртукерге албан өзүзүнүн аян-чорун кылыр-был мен чалам дээр, эки уткуп хулал алганы болгаш Социалисттик Чехословакия ду-гайында бистин партиямыз болгаш мээ дугайында чы-гыс сестери дээр өөрүп чөп-шөргөн илердин чөп-шөргөн көрүңөр. Ол ышкы эилеп-ээлдик хулал алганы дээр москвалыкка селки-диг ханышын дөрүп четки-ришкенин дамчыдыр мөңз өөрүңүгү-дүр. Бистин Совет Экилиниң Коммунист партия-зынын Топ Комитетинде Чингине секретары эш Гор-бачев-биле ханы утгалыг болу-гаш үрө-түнчөлдиг чугула-жылганыныска, Москвага келгениге бедик үнөлдөй берип турар мен, бистин

Чыгыс аай эл-сеткиден күш-тү мөөнөй ал турар бис. Үш он чылдарын дугурунда Варшава Керээни бистин чурт-тарымыз амыл чок чорун хандырлп, тайбың бай-далга чурттаар болгаш амыл-даар арганы берген. Оон хуу-сазын уздыр шиптирли-чоокта чаа чыгыс үн-биле хулал алган. Бистин шериг-политиктик заилевиштик кам-галарын күчүзүн моон сон-гаар-даа сайзыраңгайдыр болгаш бижылгалар бис.

Эштер! Совет болгаш че-хословак коммунист ботта-рынын партияларынын ээлчег-ли сьездилерине амы уде бар чорурлар. Сьезд муру-нунуң үч-чадыс түңдөлдө-рин үндүрүп, куралыларын илердин, келер уде со-рулгаларын тодаралдыр-биле кездээ колбашкан болур. Оларнын иштинде эңне чу-гулазы болза социалист эил-лөп күрөңдөргөн-ниңи со-рулгалар дээр демисел та-лазы-биле бистин өнүктө-ришкени арасында найыралды бижылгалар-дыр.

Социализм чурттарынын улустарнын найыралы — эң улут чалал алышынын, ил-галаар болгаш улам көздө-лөп укурлук, бирээр чугула-ларга, үнөлдөп чөптөс бистин нити капиталымыс-тыр.

Бистин акы-дукма партия-ларын арасында бугу та-ламыг демик хөдөлүшкөн бижылгалар, совет болгаш че-хословак улустарнын арасы-нда хуусалыг база найы-ралдыг харылзааларын ханы-ладыр дээр моон сонгаар-даа бугу-ле чүлдөргөн кылдыр бис.

Бистин нити херээс — социализм болгаш тайбың-ны моон сонгаар-даа шип-тирли-биле камгалаар бис.

Совет уадурулгаларын мурун-дан бистин бугу партиянын болгаш совет улустун муру-нундан эш Гусакка, ЧКП-ниң уадурулгалары, акы-дукма Чехословакиянын бугу комму-нистерине болгаш ажилыг чоннаргына социалист те-рзүн чуртунуң чаагай чоруу дээр күш-ажылга чөк, улут-улут чедикширини болу-рун хуусалын чугуламын, түң-нөлдөк чөптөзөп көрүңөр.

Оон соонда Г. Гусак чөвө чугулап.

Харылзааның онза талашы болуру ханы найыралды, бот-боттарын хундөргөң, бот-боттарын билчирини болгаш бугурулук бугу-биле ол бугу сичиңкөн.

Шал-ык ындиг байдалга бистин дээр партия болгаш күрөңе органианын мурун-дан, бодунуң хуусалын, че-хословак коммунисттерин болгаш бистин бугу чокувустуң мурунда алдырды Ленинни кырынга болгаш оон Топ Ко-митетинде, Улут Ойбактадан эгелээш кийи төрөлгөң, депшилээш дээр, тайбың дээр, улустарын хосталгыз дээр демиселни баштал чор-жуп бугу совет улуска акы-дукманың байырын чедир-кис тур мен.

Мээ албан өзү-биле аян-чорун гитлеризм чышкын ашкан төгүлүг Тингелгениң 40 чыл оон чаа демделеп эрттирген уде болганга селкилден өөрүп тур мен. Майын утундурбас бо хун-деринде бистин чоңуусу болу-гаш национал-хосталгын де-миселиниң доозулганын оон чоргалар-биле база де-мелдеп эрттирген. Хосталгын

орукту амыткан болгаш бис-тин улусту күзөлдөгү дүш-түр чаа амыдыралды тургуза-рынга бугу байдалдарын тур-гускан маадирлыг совет Ар-миянын бистин төрзүн чурту-вусту хостанын өөрүп четки-ришкени-биле сактып чорур бис. Чехословак-совет эил-лөп харылзаалар, социалист дем каттыкылга хамаарылга бистин дашкы политиктик улаанышкыныстың доктаа-мал болгаш чайгыш чок үндөшкөн, социалист тургу-зушкун херээңе улут дет-кичө болуп турар. Ол дуга-йын бугун бистин ажитка-ныс «Чехословакия-1985» деп делегейге хөчөчөп турар. Эртим эштер!

Эш Михаил Сергеевич Гор-бачев-биле болган бөтүгү чугулажылганын бистин үзөп-бодалдарынын чыгыс аай болганын бедик-биле үнөлдөп турар мен. Бистин харылзааларын бо хундөргө 15 чылын демделеп турары-ныс Найырал, кады ажилда-жылга болгаш бот-боттарыга дузалажылга дугайында бис-тин күрөңдөргөн арасында дугурулгалар бугун дүшүрүп хөгжүп турар дээр-зин күзөң ханышкын-биле чугулап болур мен.

Ол харылзааларын идеал-дыг үндөшкөн. Чехословакия-нын Коммунист партия-зынын болгаш Совет Экилиниң Коммунист партия-зынын арасында интернационал-дыг харылзаалар, акы-дукма пар-тияларынын бистин кады ажилдажылганы хөгжү-дө-ричө болгаш ам-дай байла-шкандарың уланган бижыл-галарың болуру. Политика бол-ган экономика, идеология болгаш теория, дашкы по-литика, шериг болгаш эске-даа адырларга демик хөдө-лөшкөн илерин улам ханы-лаан, партия, күрөң болгаш экономика органианын база хөй-нишкө органианын чыгыш-шугу-м-и-не, күш-ажылдыг коллективтерин болгаш найы-ралчы база эске-даа хевирин шугу-м-и-не бистин харылза-ларын бугу талашы-биле хөж-төш турзун дээр ол бугу-ге, идиг бээрине Чехослова-киянын Коммунист партия-зынын Топ Комитетинде бол-гаш дээр күрөңе органианын-ны бижыг бугурулук дем-делгеккен ийик мен. Ол бугу харылзааның ажиттын прак-тика көргүзө бээ.

Бистин арааста харылза-ларын амыткан идеалишкенин амы уде онза укур-лук калып болуп турар. Совет Экилиниң Коммунист партия-зынын XXVII сьездинде белеткелди чоруп турарын улут кичээлге-биле хайгарал көрүп турар бис. Ол белетке-лыкка СЭП Топ Комитетиниң март болгаш апрель Пле-нумнарыга боттарынын сиза илерин алганы ханы мар-ксизм-ленинизм анализ-бис, социал-экономика хөгжү-дө-ричө, ишти болгаш даш-кы политиканың, социалист тургузушкунуң чаа со-рулгаларын диким болгаш чо-гумчалыг шиптирлээр-биле тодаралганын турар. М.С. Горбачевтин чугулажылганы ханы илердин алган ол иде-лар чехословак коммунисттерин, бистин ажилын чоңуусу-тун улут деткичө эл ап, бис-тин моон-даа сонгаар амы-лыска чугула идигни берип турар.

Чехословакиянын Комму-нист партия-зы 1986 чылда эртер бодунуң XVII сьезинде белеткелче база кирген. Ону чылдарынын болгаш аңаа белеткелди тодарай со-

циализмдин чедип алырны шиптирлээр бадикалдыг көргүзүп болза, социалист чурттарынын дээр партия бол-гаш күрөңе ажилдажылганын Варшава болган укур-жылганынын түңдөлдөргөн болгаш Варшава Керээниң күштүг хуусалын уздыр дү-шүлгөң оларнын чыгыс экин чөптөлдө шиптирли болур. Ол Керээ социализмдин калал алышкынын Европада тайбың болгаш улустар арасында айыл чок чорукту идеалдыг камгалакчы бооп турар.

Түңдөлдө Н. А. Тихонов бистин партиямыз Топ Ко-митетинде болгаш Совет че-хословия өмүзүндө Чехос-ловак Социалист Респу-бликаның ажилыг чоннарын сайзыраңгай социалист нити-лелдин тургузушкунуң чаа-чаа чедикширини сел-кидиг ханышын дамчыт-улуска аас-кежити болгаш чедиктелишкенин күзөң.

Бистин делегейге бистин чурттарымыз улустары гит-леризм фашизмин тилкенин 40 чыл оон байырал эрттир-ген бо май айын төңүздө ажиттын турар-дыр деп, Г. Гусак чугулап. Делегейге симпатикти кыска ады чаа Чехословакиянын дөртен

рукаларынын дугайында ай-тыргаларын бистин партиянын Топ Комитет бодунуң июнь пленумуна шиптирлээр. Ма-ңа сайзыраңгай социализм нитилелинин тургузушкун программанын уламчы-лашынын харылзаалын барымдаалар бис. Оон-биле чегерелештир эртем-техник-ти хөгжүдөң да негелдери, бедик темпери, делегей экономикасында ханы өскө-дөргөн, тайбың камгалаар дээр демисел болгаш эске-даа фактылар бистин бугу ажилымызнын деңгелин бол-гаш дээштин шынар талашы-биле чаа чадыга көдүр-дөргөн турарын ханызы-биле медегер билеп турар бис.

Бистин мурунуста оон а-гында хамыктың мурунда со-циал-экономика хөгжүдөң инициативанын дүргөдөй, улус ажил-агынын техник-ти деңгелин болгаш интен-сификациянын темптерин бе-дидер, бугу ажилдын шына-ры ажилдар талашы-биле сонгаараттынмыс айырлар туруп турар. Эртел болгаш башка системазын план өзү-гүр сайзыраңгайдыр, чоң хөй-нишкө болгаш чоң ажилыг идеалишкө көдүр-дөргөн партиянын ажилыг чоннаргынын шынарын чижээлдеп болгаш оон уа-дурушкун ролон күштердин талашы-биле бистин күрөң-ки-нирине оңчө уланган.

Улустар арасынын соци-алист интеграциянын кир-жигени боттук ханышкынын бистин хөгжүдөң инициативанын чок кездээ болгаш ону дүргөдөң инициативага дээр санал турар бис. Бирги ээлде бугуру-лганы кооперастарын болгаш специализастарын дүргөн хөг-жүдөң, эртем-техника ажилдарын дүшүрүрине, эске-даа унастоотка харыл-заалыг бурнулар шиптир-лээр кол кичээлгенин салып турар бис. Бистин чурттары-нын күштерин болгаш аргаларын сыйрып каттыкшынын, бистин экономикаларынын чоңуушканынын чокта чаа сорулгаларын шиптирлээр, капиталдык хамаарылга чок чорувусту күштерди-рер, бистин улустарынын негелдери долзу-биле хандырар болдунмыс. Ынчал-гаш 1984 чылдын июнда ЭДЧ кичигүнери чурттарын. Эко-номика чөвүлө хуусалыг чедип алганын дугурулгаларын ботандырар принци-палдыг укур-дузалыг деп санал турар бис. Маңа биске кол чугула болза Совет Эки-ли-биле экономикалык болгаш эртем-техниктик кады ажил-дажылга болуру. Оон тодар-гай улаанышкынын болгаш сорулгаларын бистин бегин ат салганыс 2000 чылга чедир уде кады ажилдажылган программанында айттыган.

Ол программаны амыдыралга чайгылыш чок ботандырар дээр бугу күжүвусту савыр бис.

Эртим эштер! Дашкы политика талашы-биле бистин бодалдарынын бурн чыгыс аяын онзалеп демделээр бодой-дыр мен. Американын Каттышкан Штат-тары баштаан делегей импе-риализминин реактивте күш-тери социал депшилге уа-дурушкунуң чаа похотуң, реваншизмдин өскүдөргөн оруучи кирген шиптуусу би-лир бис. Делегейге тергидел-ди болгаш стратегия талашы-биле артык күштүг болурун олар чедип алыр дээр. Боо-чепсектерин чаа эидере бу-дуржуктын, комсомул ми-литаризастарына белеткелди эелери бергенер. Оларнын авантюризм, агрессив поли-тика

казынын түнөлдөгү тургусту-ган бугу делегейде тайбыңга кыжынышкын социалист дем каттыкылганын чыгыс экин болгаш дем каттыштыр-ган хөдөлүшкенин бижылга-рын, дайын, кыжынышкын узуткаар дээр демиселче де-мократты, реалисти тайбыңга ынак бугу күштерин сырып каттыштырарын шиптирлөг негеп турар.

Боо-чепсектерин кызырар, делегейни таарымчалыг кады ажилдажылган катал эгелээр айтыргаларын шиптирлээр-нин боттук болгаш чогумчалыг аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Социалист дем каттыкыл-ганын дугурушкан дашкы политиказын ботандырарына, тайбың камгалаар болгаш империализмин талашын кыжынышкын узуткаар дээр кады демиселче болгаш хемизилге моон сонгаар-даа бурну-биле идеалишкө кир-жир бис. Варшава Керээниң киржигери чурттарынын дээр аргаларын айткан Совет Эки-линиң тайбыңга ынак поли-тиказын болгаш инициатива-рын Чехословакия бурн дет-кип турар. Эш М. С. Горбачев-тин бугун маңа көдүр-дөргөн да саялдарында бурн деткичени база илергелеп тур бис.

Совет Төрүн чурттуу чаа-гай чорунга, совет улустуң тайбың амыдыралына болгаш чедиктелишкенин улут че-дикширини, чехословак улустуң, чехословак комму-нистерин, бистин дээр пар-тия болгаш күрөңе органиа-ныстың өмүзүндө совет коммунисттерге, Совет Эки-линиң бугу ажилыг чоннары-га, СЭП Топ Комитетине болгаш СЭП ТК-нын Чинге секретары эш Горбачев-тин бодунга күзөп тур мен.

Эштер М. С. Горбачевтин болгаш Г. Гусактын чугула-нын улут кичээлге-биле ды-наан болгаш урулчулукта адыш чавыкшыны-биле уткан.

Дүштөй шайлага найыра-дыг байдалга болуп эрткин.

Ол-ла хун Г. Гусак Кремль-ге Чехословакиянын дээр шаңалы — Клемент Готвальд орденни Н. А. Тихоновка тавыс-кан. Ол шаңалды Н. А. Тихоновка ЧКП биле СССР-ниң база ийн чурттуу улустар-нын арасында найыралды болгаш акы-дукма өзүзүнү кады ажилдажыл

ЧЕРНИ ЧААРТЫП

Бо Өтүнөрдө чурттуу сугаттыг шөлдеринде ийи өң колдоон: чаа өзүп ораар үштөрүнүн нозан өңү болгаш хууш-шөлдерге, садтарга, огородтарга эрежок чугула шашуу-шөлүгү турар суг ордуларынын ак-өңү. Бистик чурттуу сугаттыг черлерини хемээли амыг уеде 33 млн. гектар чедип, үштү ажилынын продукциянын үштү бир кезини берип турар.

СЭКП ТК-нын октябрь (1984 ч.) Пленумунун шиктирлеринге дүштүр мелиораторлар черлерини ажилы чорун бекдип, оң уламдын кездэ ажил-агыйны улам хөжүдөр, чурттуу аш-чөм фондунун оон-даа мыйк көздөдөр талазы-биле улуг хемээлдиг ажилдар чоруттунуп турар. Пленумга хүлээл алдынган программанын ботаныншыкыны — черик дүштүр чорун бекдирерге чугула үе-чада. Ында сугаттыг болгаш кургаткан черлерини хемээли бүдү чартык катап улгатырып, чер ажилынын бүтү продукциянын чартык кезини агаар-бойдуктан кыздыг-даа тамаарылга чокка оон алыры көрдүгөн.

СЭТА-нын корреспондентизин чуртта мелиорация ажилынын дугайын чугаллап бээрн ССРЭ-нин мелиорация болгаш суг-агый-агый министрлик оралякчызы П. А. ПОЛАД-ЗАДЕДЕН дилээ.

ажылдары чоруттунган черлерини дүштүр бекдирер-биле база хей чүдүдери кылыр алаар. Эде чурттуу сугаттыг дугайы-биле черик шиктирлерини экижидип, сугаттыгын чаа аргаларын ажиллап, ук черге эң таарымалыг үрөзирини тарып, магадлалдыг дүштүр ач болурунун бүтү аргаларын ажиллап алаар. Ол айттырларны чер бүрүзүгө эң дүргөн шиктирлээр ужуруг бис. Оң-биле чергелештир чуртка магадлалдыг аш-чөм кургатыр тургузары-биле сугаттыг черлерини хемээли улгатырарын улус ужуруг бис.

Эң мурнакчы технологияларын, эртемни болгаш техника-ны эң чаа ажилышкынын ажиллап киирерини хууза-зын кызырычы, техникти негелдерини болгаш нормаларын хемээли чок күүсел-дезин чедип алырыны кизиктерини улгатырар бис. Министрствонун адырлары бо чылдын төңүзүгө чедир тур-дуг-монтаж ажилдарын хемээли 53 хуузу бригада керээзини аргазы-биле чорудар сорулганы салган. Келир уеде оң хемээли 75 хуу чедер.

Амыг уеде түштүк турар сугаттыг системалары бекдик техникти деңгээли-биле ыгла-дыг. Бекдик бүдүрүкчүлүг, ха-

министрствонун адырлары бо чылдын төңүзүгө чедир тур-дуг-монтаж ажилдарын хемээли 53 хуузу бригада керээзини аргазы-биле чорудар сорулганы салган. Келир уеде оң хемээли 75 хуу чедер.

Амыг уеде түштүк турар сугаттыг системалары бекдик техникти деңгээли-биле ыгла-дыг. Бекдик бүдүрүкчүлүг, ха-

— Сугаттыг черлерге төлөветтинген дүштүр чедип алыры дүргөдөй талазы-биле организацион-техник ажилдар чурттуу бүтү район-нарында чоруттунуп турар. Чер бүрүзүгө тускайлашты-г— бүдүрүг кезектери, көжүп чорутуу септелге-тудут колдонналар, сугаттыг систе-маларын ажиллаштып, чорудар эргелдерге механизация-таттыган аялор болгаш от-радар, ажил-агыйларын суг системаларын бодунук бала-

— Сугаттыг черлерге төлөветтинген дүштүр чедип алыры дүргөдөй талазы-биле организацион-техник ажилдар чурттуу бүтү район-нарында чоруттунуп турар. Чер бүрүзүгө тускайлашты-г— бүдүрүг кезектери, көжүп чорутуу септелге-тудут колдонналар, сугаттыг систе-маларын ажиллаштып, чорудар эргелдерге механизация-таттыган аялор болгаш от-радар, ажил-агыйларын суг системаларын бодунук бала-

Черниң беримчези бедир

Бистик чурттуу мелиораторларын профессиона-дыг байырлаштын бүдүзүнде Тыва АССР-ниң мелиорация болгаш суг ажил-агый министр Н. А. Жого-лда бистик корреспондентизис ужуражып, республи-када мелиорация ажилдарын дугайын чугаллап бээр-ни оң дилээ.

— СЭКП ТК-нын октябрь (1984 ч.) Пленумунун шиктир-лери республиканың мелиораторларын чаа-чаа ажил-агый-ректелерге соруу киирген. Черик калбаа-биле мелиорас-таарынча бистик партиянын ажилда ыглан улганышкы-нын чайгылыш чок ботандыр-ар сорулга бистик мунурусу-та салдыган. Ону ботандыра-ры-биле республиканың суг ажил-агыйнын ажилдакчыла-ры эвээш эвес чүдүдери кыл-ган.

Он бирги беш чылдың план-ын оонадаларын чок көргү-зүлгөр талазы-биле хуузады-болурусу баш удуу санааш-кынар көргүскөн. Бо хүннер-ге чедир 5 муң гектар чер-нин сугаттыг системаларын чарыг тургаш, 6 муң гектар черге эде кылган. Беш чылда сугатчылар ужуруг 265 муң гектар оодар-белчирлерини 240 муң гектары сугаттыг-танган. Сугат ажилында үндүр-түнген 42 млн. рубль түңгү капитал салышкынын 35 миллиону шикээттинип алды-ган. Артан салышкынын чыл төңүзүгө эдир шикээт алырында бүзүрелдиг бис.

Эртип турар беш чыл суга-рылга системаларын болгаш механизациянын техникти деңгээлини аажок бедээзини эргилдеп үзү болганын чу-галлаар алаар. Беш чылдың эртен дөрт чылдарында дыка делгем шөлү чорутуу ден-дески чаашкыналдырып суг-гарар «Фрегат» деп 4 маши-на, чаашкыналдырып 28 шлейф, «Сигма» деп чаашкы-налдырып 3 комплект дериг, 4 электржиктен насос стан-циязы кылдыган болгаш че-дишкенин ажилдап турар. Бо чылдын ам-даа 12 «Фрегат», 24 шлейф, 14 «Сигма», 5 на-сос станциязы ажиллап ки-рер.

Чаа техниканы ажиллап кииргени-биле сугаттыг сис-темаларын техникти деңгээ-ли, сугаттыгын технологи-гиязы, сугатчынын бодунук профессионалдыг алыс ужу-руктазы база эскерилген. Ол ам хуурук туткан сугатчыкы эвес, бекдик мергежилдиг ме-

ханизатор, харин-даа инженер-техникти ажилдакчы бол-ган. Оң-биле чергелештир республиканың суг ажил-агый-ында тускай мергежилдиг мелиораторларын чедип-шешти чугаллап, кездэ ажил-агый өөредилге черлеринге агроном-мелиоратор, мелиоратор-гидротехниктер бекет-кээр факультеттерин, салбыр-ларны ажилдарын үе чиди-биле негел келген деңгээл-дери чутула. Ол дээрже кан-чал-даа ийги чергенин айт-чы эвес-тир.

СЭКП ТК-нын апрель (1985 ч.) Пленумунга эш М. С. Горба-чев куш-агыйдын организаци-он чуртун, салгыч-чуртун бекдирерини, ажил-агыйлык харылааларын экижидерини кизиктерини улгатырарын ба-за катал айткан. Маана ха-маарыштыр сугаттыг чер ажилынын ишти сорулгаларын шиктирлерини партия, со-вет органдарын кездэ ажил-агый, мелиорация организа-циялары-биле кады ажилда-жылгазынын экижизин чуга-лаар алаар. Оң түңүндерин сугаттыг черлерден алыр кездэ ажил-агый култураларын дүштүрүп хей эвес-даа бол, доктаамал өзүп турары кергилеп турар. Шаа ычвар, сугатчы черлерини продук-циязы 1980 чылга тамаарыл-гы 1981 чылда—17, 1982 чыл-

да—42, 1983 чылда—45 болгаш эртен чылын — 97 ху өскөн. Бирээр чугаллаарга, агаар-бой-дустук кендик-даа байдалда-рында тамаарылга чокка сугаттыг черлерден продук-ция алыры ийи катал бедээ. Борын-Хемчик, Кызыл район-нарык көргүзүлгери бо ор-гумак республика деңгээлин-ден оранчок эки.

Сөөлү уеде сугаттыг системаларын коллективте-ринде кижизидилге ажилын экижидер талазы-биле хемчег-лер чорутуу түңүндерин бер-ген. Партия, чазактык ара-лаашкыга болгаш алкоголь-шике удуу хемчеглери маана улуг ужу-дугу-биле дээрзи чу-галлаар.

Партиянын ээлчеглиг XXVII съездинге чедир кыш-ла ай-арткан. Министрствонун «Ты-ва суг тудуг» трестини коллек-тивизация сиздини ажиттынар хүнүгө чедир келир чылдың ийи аялынын планын оонадал-ларын күүсөдир деп чурттуу мунурачы бүдүрүлгелерини эргелештирин дегип, база ыныдыг хүлээлгени алган.

Республиканың суг ажил-агый организациаларын коллективтери чылдың болгаш бүтү беш чылдын оонадаларын күүсөдип, улус ажил-агый-нын оон-даа ыкпай хейлү-дезинге төлөтпүп үлүгү кии-рер дээрзини чигизип чок.

— СЭКП ТК-нын октябрь (1984 ч.) Пленумунун шиктир-лери республиканың мелиораторларын чаа-чаа ажил-агый-ректелерге соруу киирген. Черик калбаа-биле мелиорас-таарынча бистик партиянын ажилда ыглан улганышкы-нын чайгылыш чок ботандыр-ар сорулга бистик мунурусу-та салдыган. Ону ботандыра-ры-биле республиканың суг ажил-агыйнын ажилдакчыла-ры эвээш эвес чүдүдери кыл-ган.

Он бирги беш чылдың план-ын оонадаларын чок көргү-зүлгөр талазы-биле хуузады-болурусу баш удуу санааш-кынар көргүскөн. Бо хүннер-ге чедир 5 муң гектар чер-нин сугаттыг системаларын чарыг тургаш, 6 муң гектар черге эде кылган. Беш чылда сугатчылар ужуруг 265 муң гектар оодар-белчирлерини 240 муң гектары сугаттыг-танган. Сугат ажилында үндүр-түнген 42 млн. рубль түңгү капитал салышкынын 35 миллиону шикээттинип алды-ган. Артан салышкынын чыл төңүзүгө эдир шикээт алырында бүзүрелдиг бис.

КЫЛЫМАЛ ЧЕЛЭЭШ ЧАЙНААН

Республика намыскалы Кы-зылдан борын районнара чоруткан чаагыл оруктуу солакай талазында, Суклак сугарган арж эвезд, делгем шөлү черин чаашкыналды-рып сугаттар ийи машини-орукка чоруктар кыла-ла эс-керер. Аас, каа хүннерде дээрже аттыккан суг хүн ке-релдеринге чөлүштелип тур-гугар. Ол болза Көк-Тейнин сугаттыг системалар эргеле-лини «Фрегаттар»-дыр.

Оларнын ажилын сонугурап, ачаа кээп туруушта, ийи ав-тобус ишти өөреничилер ба-за келди. Эргелелдин шеф-терини — хоорайны № 7 шко-лазынын өөреничилерини «Ты-ва суг тудуг» трестин партия организациаларын секретары В. Е. Губаев эдирин келген болду. Өөреничилер ачаа кээп, «ийи койгуну аткан»: бирээде, олар «Фрегаттар-ны» тургузуу, ажилы-биле аажок сонугурап танышкан, кийде, тарылга шөлүнде эвээш эвес даштары чыып, сугат черин арылган.

Чаашкыналдырып машина-ларын улуг оператору В. К. Астафьев «Фрегаттар» дуга-йында мынчаар чугаллады:

— Магалы-ла машиналар-дыр бо. Эртен чылын база маана ажилдап чалыдаар. Чүдү-даа чүвенин эгези берге, билдикмес чүве кааей, маши-на-даа эки дөңгөзүн, Ыччал-за-даа бо черден сулачын багы эвес дүдүдүп эстүргөн «Суклак» совхозуа хүлээткен бис. Бо чылдын оон канчал-даа бекдик, күлге бекдик эвес, ха-дыр-даа эртен чылдыңында ийи катал хей дүштү алыр со-рулга мунурусу салдыган. Оң ботанырында бүзүрелдиг бис.

Бо машиналар турм ажил-дай бергенде, бүзүрелдиг-ле, апрелдин төңүзүндө эгел-леш бо хүннерге чедир ам дөртүк сугаттыгын чорудуп турарымыс бо. Шүптү чүвени автоматчыткан: сунуу черде кудуктан боду сорулуп аар,

Мел чөлүштөр чайнап чыдып кады.

турар итилер боттары-ла кө-жүрүлү бээр, ол кезек боду-ла бурнугаар бичи шикчей бээр, оон элээн үе эртенде дара-зындагызы, оон оон сонда-даа — ыччаар-ла соксал чон бурнугаар чылып-ла олулар. Шаа ыччаар элээн каш хүн дүргүзүндө дескинин эгел-леш. Оон шүптү чүве катал-ла эгел-леш. Шынал-ла, магалыг ма-шина.

Сугатчылар-биле байырла-жип, оларга бүгү-ле экинжи күүзүш, чоруттарымыс, аас хүнүнү херелдеринде кылы-

чаашкыналдырышкыны чи-жүлээрин база боду кылыо, кезек черин сугаттыкыш, бо-ду-ла бурнугаар чылып чоруй-баар... Сугатар шөлү база делгем — бо 164 гектар чер-ни ийи «Фрегаткан» чартык-чартык кылдыр хуваал каан. Ажилдар улус база эвээш, дөрт-ле кижжи бис.

Оператор-биле чугаа сондаа машинаның ажилдап турарын элээн үр көрүп турдуус. Эл-чегил чер сугаттыгын сон-даа, машинаның бир үзүндү кезээниң дугайларын түдүп

турар итилер боттары-ла кө-жүрүлү бээр, ол кезек боду-ла бурнугаар бичи шикчей бээр, оон элээн үе эртенде дара-зындагызы, оон оон сонда-даа — ыччаар-ла соксал чон бурнугаар чылып-ла олулар. Шаа ыччаар элээн каш хүн дүргүзүндө дескинин эгел-леш. Оон шүптү чүве катал-ла эгел-леш. Шынал-ла, магалыг ма-шина.

Сугатчылар-биле байырла-жип, оларга бүгү-ле экинжи күүзүш, чоруттарымыс, аас хүнүнү херелдеринде кылы-

чаашкыналдырышкыны чи-жүлээрин база боду кылыо, кезек черин сугаттыкыш, бо-ду-ла бурнугаар чылып чоруй-баар... Сугатар шөлү база делгем — бо 164 гектар чер-ни ийи «Фрегаткан» чартык-чартык кылдыр хуваал каан. Ажилдар улус база эвээш, дөрт-ле кижжи бис.

Оператор-биле чугаа сондаа машинаның ажилдап турарын элээн үр көрүп турдуус. Эл-чегил чер сугаттыгын сон-даа, машинаның бир үзүндү кезээниң дугайларын түдүп

Улусчу контроль КОГАРАЛ ЧҮГЕ УЛУГ БОЛГАНЫЛ?

Бик-Хем районун «Саян» совхозунда мал кыштагында куду-лаан. Эртен дөрт аялдар совхозтан 1838 баш хой, эш-ку, 30 баш бода мал өлүп хураан. Эртен чылдың дөрт аялдарына деңгээрге ол көр-гүзү база хей, өлүп хураан шээр малдың хей кезин хура-анар, оларнын аразында үш хар ажа берген улуг керттер база эвээш эвес болуп турар. Ажил-агый төрүр чүс башка оонаштыр 53 хураганын, 23 бээзаны камгалал алган. Эр-кен чылдың дөрт аялары-биле деңгээрге, бо чылдың дөрт аяларында бода, шээр малдар-ны, чылгыны саны кызыр-ган.

мындан совхозтук шээр малы кыштагылашкын чорутуу са-милтиге чок, арган байдал-дыг тургаш кирген. Ону көр-е тура, шээр малдың негелде чегирлелгизин өй-шаанда эге-левейн, озадатканында хей мал өлүп хураан. Кышта-лашкын үзүндө ажил-агый-нын уадытчулары бо ажил-га ээ-харысалга чогун көргү-зүп, мал кемини чарыг-да-лыга ажил-агый эвес, төт-чөглекчи чорутуу болдуруп, малдың ажаалда, чегирлел-зинге, оларга зооветеринар-дыг дүзү чедиреринге контроль чок болуп, зооветеринар-терден негелден коштакан. Малдың баш санын онча-мен-ди камгалал алыр талазы-би-ле бүтү хемчеглери албайн келгенден мындай байдал тургустунган хыналдадан тодараткан.

«Саян» совхозтук бүдүрүкчү күштери-даа, материал-техник-ти базазы-даа республика-нын эске ажил-агыйларынга деңгээрге, эң эки совхозтарга тамааржып. Малга бижыт кем-сууру тургузарынын таарымчалыг аргалары база бар улуг ажил-агыйларын бирээ-зи.

Устунде айтыртыгны респуб-ликаның Улусчу контроль ко-митет бодунук хураанынга чугаалажып көргөш, кышта-лашкынын чедиме чок, хей чидирлиг доосканы дээр «Саян» совхозтук директору В. Н. Винниковту доңгулткан. Кол зоотехник В. Я. Фогель-ди, кол мал экинчи Л. С. Беляева, салбыр эргелекчи, эш М. С. Долзатты шыгыг доңгулткан.

Эртен чылын совхоз 14907 тонна бөдүн, 13093 тонна чу-луктуу чегирини, 1742 тонна мал чегир тараа аймаан беле-кет алган. Бо дээрже оң мур-нундагы чылга деңгээрге үс-түнде чегирини хейнү беле-кеттинин түңүлү болган. Эртен чылдың декабрь би-рээдеги турганы-биле алырга, 1983 чылдың ол үзүндө дең-гээрге, бөдүн чегирини 2,6 катал, чулуктуу чегирини 83 хуу, мал чегир тарааларын 14,2 катал хейнү белекеттен. Кыш-тагылашкын эгезинде малдың чег-биле хандырганын 100 хууга деңгээлге турган.

Хей малдың өлүп хурааны-биле күрүнгө чедирген кога-релди чартык-чадышкын эгидери-биле Н. В. Винников-ту, бир йада алыр шайкын, В. Я. Фогель, Л. С. Беляева, М. С. Долзат оларнын бүдүн чартык айда алыр шайкын-ны тырттар деп комитет шиктирлешкен.

Совхоз бо чылдың бирги көвөрталында суг бүдүрер бо-лгаш ону күрүнгө саар тала-зы-биле планарын күүсөдип шидеаан. Ол көргүзүп бирги чылда чылда үстүрүнүп кы-рында кеткен. Май 1-де бай-дал-биле алырга, эртен чыл-дың ол үзүндө деңгээрге, сугтук нити бүдүрүлгези 816

Хей малдың өлүп хурааны-биле күрүнгө чедирген кога-релди чартык-чадышкын эгидери-биле Н. В. Винников-ту, бир йада алыр шайкын, В. Я. Фогель, Л. С. Беляева, М. С. Долзат оларнын бүдүн чартык айда алыр шайкын-ны тырттар деп комитет шиктирлешкен.

Совхоз бо чылдың бирги көвөрталында суг бүдүрер бо-лгаш ону күрүнгө саар тала-зы-биле планарын күүсөдип шидеаан. Ол көргүзүп бирги чылда чылда үстүрүнүп кы-рында кеткен. Май 1-де бай-дал-биле алырга, эртен чыл-дың ол үзүндө деңгээрге, сугтук нити бүдүрүлгези 816

Хей малдың өлүп хурааны-биле күрүнгө чедирген кога-релди чартык-чадышкын эгидери-биле Н. В. Винников-ту, бир йада алыр шайкын, В. Я. Фогель, Л. С. Беляева, М. С. Долзат оларнын бүдүн чартык айда алыр шайкын-ны тырттар деп комитет шиктирлешкен.

АРАГАЛАШКЫНГА БОЛГАШ АЛКОГОЛИЗМ УДУР ДЕМИСЕЛ-БҮГҮ ЧИГУУЧ КЕРЭЭ

ХОРУУР ХЕРЕК

Пенсиялаанымдан бээр ийи чыл чедер бердим. Куш-ажил-дыг хоочунарын хүндүлүп дүштүрүлгө дээрзи, оларын чазактык «Күш-ажилдыг хоочу-ну» медалы-биле шаңкыла-рып, шаңкалап болгаш ажиттар-биле ужуражылаарга чалаар — азулуг эки чаңчылдар-нын бирээш, совет кижиниң амдыралынын чаа өвүр-хөви-р. Ол чаңчылдыг тыгылганын бодум караам-биле көрүп, ону амдыралга үлүг өөрүш-ку-биле ботандырып чок мек. Ыччаарга Совет Эмгектинин кыамтазы болганыга чор-гаралымас арам чок.

Бистик чуртуушта эки чаң-чылдар хей. Оларны сагырып, деткири болгаш улам сазы-радыр чутула. Ыччалзаак чамдык улустук арагалаашкын организастар хөвүнү чаңчыл кылдыр санап болбас. Чикээ-лээрге, чаа өлгөнү турар аныктарын шайлап-дээр-дыр. Бо чырык болгаш аас-кежиге-ти байырлап бистик Тес-Хем районда арагалаашкын чылда-гааны болу берген. Арага хей-ле болуп бээр ушкан кий-лер хей-ле болуп болза, ол шайлап-дээр ийи деп санаар турган. Шайлап-дээртен соон-да улустук чугазын дыңкаар-га, бо бүгүнү бадаткап турар. Арага эвээш болуп болза, чамдык кудугайлар хондулар, арага негээр болгаш чалчыр. Мен бодарымга, шайлап-дээр кош кезек черге катал-катал эртерери, ачаа хей арага куд-дуп, улуг арагалаашкын орга-низастары черле шын эвес.

АРАГАЛАШ МУНЧУЛГАННАР

Дүрүнчиг медээлер, «Дүрүн дүз» машинаның чивендиз оттары. Дүрүн дүзүмнү экижирер хоорай-нык ол-бо кудукчаларында ажил болган ардестер-же, хенертен болган, кым-даа маанаван, чептү эвес чалааларга үш дүңгү ортузунда бо-ла чоруттар тургаш таважыр. Мында чугаа арагалаашкын кижини уруктарынын дугайында чорут турган бил-

Дүне дүрүн дүзү чедирер-ниниң станциязынын телефон-у, таптыла бир шик үзүндө, кыжырт дээр. 34 харлыг Н. Подолж дээржи чурек аары-нын дегдиринишкени кирген деп дуза дилээ. Кочетов ку-дучузуңу № 97 дугаар ба-жыңын 43 дугаар кватир-када чурттап турар Л. Боч-карева араганы эмин эртер ишкенинден билбестеш, ижг-пекчаа бүдүн өртөдөй алгаш, эми чалаан. Дүңкенин 1 эми эжилер чедер бээр, бажында улустар шүптү эжи-рик болган. Л. Бочкарева бо-ду база-ла дилын бекзи арай боорда шикмедип чыткан.

Пригородная кудучузуңда чурттап турар А. Монгуш ээртир арага ижил алгаш, билдикмес чугаалаан-биле хан дөңгөзүн үзүп кезиккен, хей хан төгүлгөн. Дүрүн дүзүмнү экижирер, хей арага ишкениниң уруктуудан алыс-тап аарап, коранган азы шаш-содаа үндүргөн, озап-он-дакка, кемдээшкени таарыш-кан кижилерге дуза кедер ужурга эвээш эвес таважыр турар.

Ындыг таважылар байыр-лаалар хүннеринде улам көвү-дей бээр. Эртен Май 1-ден 2-же дүңкенинде арагалааш-кынның уруктуу-биле Дүрүн дүзү дилээ кижилер он бир, май 8-тен 9-че дүңкенинде 19 болган. Ол хүннерде Каа-Хем кудучузуңда чурттап турар Е. Коротаева, Интернациона-лыя кудучузуңда студенти-лериниң нити чуртталга ба-жыңын 407 дугаар өрзүлгөн-ден Л. Салжак, Рихард Зорге кудучузуңу № 22 бажыңын-дан С. Ондар, Паротурбиния кудучузуңу № 17 бажыңын-дан И. Монгуш, Найрвал ку-дучузуңу № 37 бажыңын-дан Д. Дамба, № 157 бажыңын-дан Б. Ондар, Кызылдың чурт-качылары Л. Баранова, В. Вол-ченко, М. Ховалыг, А. Ишу-нин болгаш оон-даа өскөлөр ээртир арага ижил алгаш,

Ол дээрже арагалаашкынга удуу демиселге кижини бүрүзү иделкейгир кижир, ол хору-лыг социал шүгүдтин алы-зы барып шүптү чок кылп узууткаар дээр ол-дур. Арага-лап тургаш алдар чедип алган азы чаа ажилышкын кылган кижжи каа-даа турбаан, ыч-чангаш бистик совет нитилел-ге элээр чоруттарында, арага ишпестериниң нитилелин, чер-лерге оон салбырларын тургузар деп чоңуну санаалд турары-даа шын. Ам шынал-ла, арагалаашкын хей-нити черлеринден, кудучулардан ундур шикбире үе келген.

Арагалаашкын — мораль та-лазы-биле салдыкчы, бодунук өг-бүлеленин, ажилдап тура-ры коллективизиниң мунурун харысалга чок чорутуу көсүк чикээ, социал каржи үүлүдиг.

Б. МОНГУШ

АМДАЖЫТПАС БИС

«Тыва септелге-тудуг» трес-тик Мөңгүн-Тайгана учусто-гун ажил-инишкери СЭКП-ниң XXVII съездинге төлөтпүп ужуражып дээр куженишкын-ниң ажилдап турар.

Бо чылдың беш айларында участок 134 муң рубльдыг септелге-тудуг ажилдарын кы-лыр тургаш, 155 муң рубль чедирип, планын 115 хуу күү-сеткен.

Бригадалар аразында чарыш-ка коммунист Донгак Балда-ев Чүдүмүнү удурткан. Ыч-чаар бригадазы тилекчи болуп, беш айларын планын 120 хуу күүсеткен. Чедириниң үндүзүн — коллективке салгыч-чуртуну — бажылаары. Чылдаган чок ажил шашы урер болгаш арага ижер чок болу берген.

Арагалаашкын болгаш ал-коголизмни узууткаар талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП Төп Комитетиниң, ССРЭ-чилерниң амдыжытпас бис.

Ол ышкаш үнелит саналдар-ны септелге-тудуг учустогунуң начальниги Кара-оол Донгак, бригадир Донгак Чүдүм олор берип, партия Төп Комитети-ниң болгаш Совет чазактык шиктирин, иштин болгаш даштык политиказын экин-би-ле деткип, арагалаашкын-биле демиселди шыгыг чорудуп тургаш, арагалаашкын узу-ткаарын айтп турганнар.

Мөңгүн-Тайганың септелге-тудуг учустогун ажил-иниш-кери партия болгаш чазактык доктаашкыттыларын бүрүн деткип, моон сонгар улам эки ажилдарын ижерлеп, 1985 чылдың планарын Ок-тябрьдин социалист Улуг ре-волюциянын 68 чыл оон та-варыштыр күүсөдип, СЭКП-ниң XXVII съездинге куш-ажилга бекелтергип ужура-жырын хүлээни турарлар.

К. ХЕРТЕК

